

Een Franse Revolutie in

Tipu Sultan van Mysore en het Britse Rijk

Op 8 augustus 1788 maakten drie ambassadeurs van Tipu Sultan, de heerser van Mysore, een wandeling door de tuin van paleis Saint-Cloud in Parijs, een gebeurtenis die in de stad veel opzien baarde. Daarna bezochten zij koning Lodewijk XVI in Versailles. Mysore was een onafhankelijk sultanaat in het zuidwesten van India. Het had in de decennia daarvoor tweemaal een oorlog uitgevochten met de Britten en was op zoek naar bondgenoten. Maar hoeveel hulp mocht Tipu Sultan daadwerkelijk van de Fransen verwachten?

Koos van Niekerk schreef recentelijk over dit onderwerp een scriptie bij **Carolien Stolte**, universitair docent aan de opleiding geschiedenis van de Universiteit Leiden.

In de zestiende en zeventiende eeuw viel het grootste deel van India onder het Mogolrijk. In de kustgebieden van het subcontinent hadden zich in dezelfde periode Europese ondernemingen gevestigd, die diplomatieke en handelsrelaties aangingen met de Mogols en met kleinere onafhankelijke vorstenhuizen. Het sultanaat van Mysore, in het uiterste zuidwesten van India, viel in die laatste categorie.

In de achttiende eeuw voerden Frankrijk en Groot-Brittannië regelmatig strijd met elkaar. De Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748), de Zevenjarige Oorlog (1756-1763), de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1778-1783) en zelfs de Franse revolutionaire oorlogen lieten het Indiase subcontinent niet onberoerd. Staten als Mysore raakten hierbij ongewild betrokken, maar gebruikten dit soort conflicten ook om hun eigen doelen na te streven. Tipu Sultan was een zelfbewuste heerser, die zowel modernisering als territoriale uitbreiding beoogde. Het lag voor de hand dat Tipu Sultan betrekkingen met Frankrijk zocht, aangezien de Britten hun beider economieën in Zuid-India bedreigden. Maar in hoeverre beschikte Mysore over realistische kennis van de risico's en mogelijkheden van allianties in het revolutietijdperk?

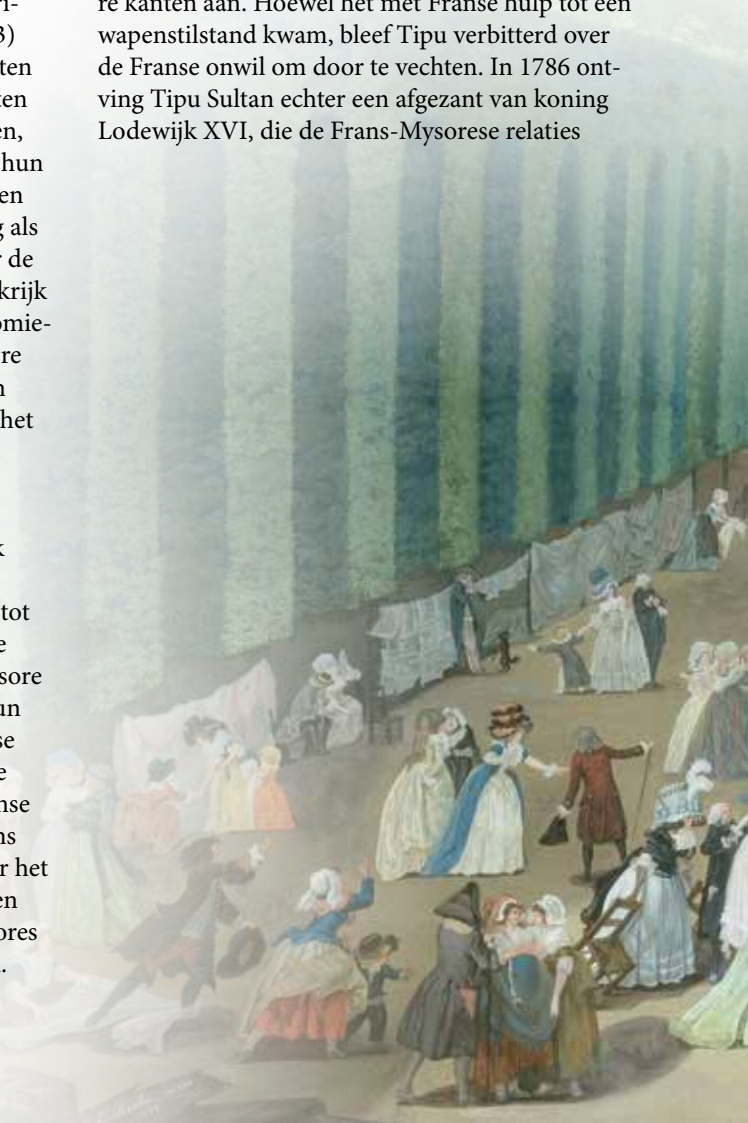
Oorlog met de Engelsen

Mysore voerde een expansionistische politiek ten opzichte van zijn buurstaten, wat onder Tipu's vader Haidar Ali in 1767 al had geleid tot de Eerste Anglo-Mysorese Oorlog. Tijdens de volgende Anglo-Mysorese oorlog hoopte Mysore op steun van de Fransen als onderdeel van hun anti-Britse activiteiten tijdens de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog. Haidar Ali omsingelde in 1781 eigenhandig Cuddalore, nabij de Franse post Pondicherry. Met de komst van een Frans vlooteskader leek een grote overwinning voor het grijpen. De vlootcommandant had echter geen mandaat voor militaire actie, en was tot Mysores teleurstelling niet bereid daarvan af te wijken.

In 1782 arriveerde een Franse troepenmacht in India, maar ook toen bleef deze aanvankelijk afwachtend. Deze Franse terughoudendheid zou in de diplomatieke missies van Tipu Sultan stelselmatig als klacht terugkeren.

Haidar Ali werd na zijn dood in 1782 opgevolgd door zijn zoon Tipu Sultan. Een Frans detachement was aanwezig bij de troonsbestijging. Tipu bleef trouw aan zijn vaders haat tegen de Engelsen en hun territoriale ambities. De East India Company (EIC) dacht echter voordeel te kunnen halen uit de troonswisseling en viel Mysore van meerdere kanten aan. Hoewel het met Franse hulp tot een wapenstilstand kwam, bleef Tipu verbitterd over de Franse onwil om door te vechten. In 1786 ontving Tipu Sultan echter een afgezant van koning Lodewijk XVI, die de Frans-Mysorese relaties

De ambassadeurs van Tipu Sultan en hun gevolg wandelen door het park van het kasteel van Saint-Cloud. Schilderij door Charles-Eloi Asselin, 1789. Bron: RMN-Grand Palais (Sèvres, Cité de la céramique) / Martine Beck-Coppola.

India?

wilde herstellen en over een handelsverdrag kwam onderhandelen. De Fransen vroegen om beschikking over een grotere haven aan de Malabar-kust. Tipu Sultan, hoewel nog steeds verontwaardigd over de eerdere houding van de Fransen, zag grote economische voordelen. Daarnaast hoopte hij dat dit uiteindelijk tot een militaire alliantie kon leiden. Tipu besloot daarom zelf om ambassadeurs naar Frankrijk te sturen, waarbij hij steun kreeg van de lokale Frans-Indiase autoriteiten: zij schonken zelfs het schip de Roi l'aurore aan Tipu Sultan, zodat het tijdens de missie zijn vlag kon voeren.

Naar Frankrijk

Tipu Sultan wilde een militaire alliantie en een gezamenlijke oorlogsverklaring aan de Engelsen. Voorts vroeg hij om 10.000 Franse troepen, die bij aankomst onder zijn commando zouden komen, en wier kosten en bevoorrading zijn regering volledig zou dragen. Bij succes zouden de Fransen de controle over alle havens kunnen krijgen en Mysore de controle over al het achterland. Maar hij gaf zijn ambassadeurs ook een bijzondere boodschappenlijst mee: gewermakers, kanonnengieters, klokkenmakers, porseleinmakers, glasblazers en spiegelmakers. Deze wensen tonen uitstekend de 'gedeeltelijke modernisering' die de

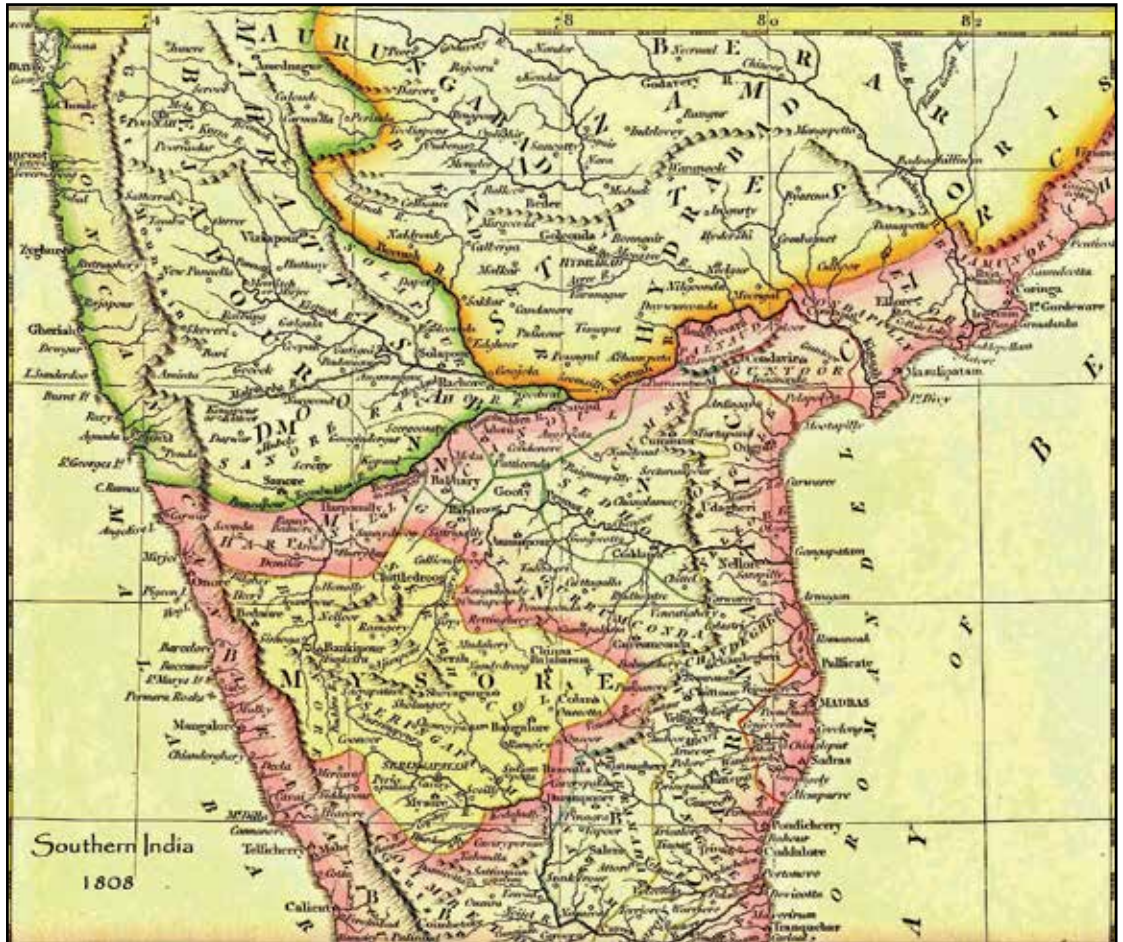

Haidar Ali corrigeert de Engelsen, een Franse soldaat overhandigt hem de roede. Spotprent door Antoine Borel, ca. 1783. Bibliothèque Nationale de France, Parijs.

historicus Yazdani Mysore toeschrijft: een traditioneel Indiaas sultanaat met grote interesse en voortschrijdend militair en economisch inzicht. De missie arriveerde in 1788 in Toulon en werd enthousiast ontvangen. In de Franse publieke opinie heerste wijdverbreide ergernis over het verlies aan invloed in India. De triomfen van Mysore tegen de Engelsen waren bekend en hadden geleid tot een populaire spotprent, waarbij Haidar Ali de Engelsen over de knie legde. Deze fixatie op de Franse positie in India wordt ook wel 'Indomanie' genoemd. De ambassadeurs waren graag geziene gasten in de Parijse salons. ▶

Mysore rond 1760, in het geel aangegeven. Kaart gemaakt door Robert Wilkinson in 1808.

Van een militaire alliantie was echter geen sprake. Het Frans-Britse verdrag van 1783 stipuleerde dat de Fransen zich niet meer inlieten met binnenlandse disputen tussen Indiase vorsten. Alle Indomanie ten spijt, was de machtspositie van de Fransen in India sterk verzwakt. Na de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog had Frankrijk een hoge staatsschuld en kon het zich geen extra militair avontuur in India meer permitteren. Niet alleen werd het bestuur van de Indiase vestigingen in 1787 verplaatst van Pondicherry naar Île de France (Mauritius), de troepen werden ook daarheen teruggetrokken.

‘De drie- à vierduizend man die uiteindelijk bijeen werden gebracht, werden geteisterd door ziektes en geldgebrek’

Tipu's ongenoegen over het uitblijven van een militaire alliantie werd niet verzacht door het handelsverdrag waarmee de missie terugkeerde. Het behelsde min of meer een handelsmonopolie voor de Fransen over Mysore's export. Formeel wees hij het af, al was hij in de praktijk wel geneigd tot concessies, mede omdat de politieke situatie in Zuid-India tenderde naar een nieuwe oorlog met de Engelsen.

Afgeleid door Amerika

Was Tipu realistisch in zijn streven? Was een militaire coalitie met de Fransen in de tachtiger jaren van de achttiende eeuw in staat geweest de Engelsen in het defensief te dringen? De Franse historicus Lafont heeft de Amerikaanse oorlog geanalyseerd als een oorlog op twee fronten, in Noord-Amerika en India. In 1780 lukte het de Fransen om een expeditiemacht van circa 6.000 man naar Noord-Amerika te sturen. Uiteindelijk wisten de Amerikaanse revolutionairen samen met de Fransen het Engelse leger bij Yorktown in 1781 tot overgave te dwingen. Het lukte Frankrijk niet om in een vroeg stadium een vergelijkbare expeditiemacht naar India te zenden, een operatie die logistiek complexer was en veel gevoeliger voor ziektes. Ze hadden duidelijk eerst prioriteit gegeven aan Noord-Amerika. Toen ze wel zover waren, konden de Engelsen de verschepping blokkeren. De drie- à vierduizend man die uiteindelijk bijeen werden gebracht, werden geteisterd door ziektes en geldgebrek. Het Franse Noord-Amerika vormde de kern van Tipu Sultans voorstel in 1788. Hij was via zijn contacten met de Fransen goed op de hoogte van de gebeurtenissen in Noord-Amerika en koesterde hoop dat hij met de Fransen een tweede 'Yorktown' zou kunnen realiseren. Maar de Fransen waren daartoe, zo bleek, niet meer bij machte en hadden andere prioriteiten.

Hoop op steun

Na zijn teleurstellende missie bleef Tipu hopen op Franse bijstand. Toen tijdens de derde Anglo-Mysorese Oorlog in 1792 Srirangapatnam werd ingenomen, hadden de Fransen strikte orders tot neutraliteit vanuit Parijs, waar intussen de Revolutie was uitgebroken. Tipu Sultan vroeg herhaaldelijk om Franse steun, maar aan Franse zijde bleef het stil.

In de loop van 1793 brak de Eerste Frans-Engelse Revolutionaire Oorlog uit en werd Pondicherry door de Engelsen ingenomen. Nu klopten de Fransen zelf bij Mysore aan. Mysore was inmiddels met enig recht sceptisch over de Franse slagvaardigheid, en inderdaad strandde dit nieuwe verdrag in Parijs. De laatste Franse poging tot een actief India-beleid was mislukt. In Frankrijk eisten Europese zaken alle aandacht op, en gedurende het *Directoire* (1794-1798) was Île de France geïsoleerd van de regering in Parijs.

‘Tipu Sultan was nevenschade in een strijd tussen twee grootmachten, beslecht in het voordeel van de Britten’

Niettemin ondernam Tipu op instigatie van een Franse kaapvaarder, Ripaud, nog één missie. Ripaud beweerde de tweede man te zijn op Île de France en was vol vuur over de Franse Revolutie. In Srirangapatnam richtte hij een jakobijnse club op en plantte op het paradeveld met Tipu Sultan een ‘Vrijheidsboom’ als revolutionair symbool. Tipu liet zich overtuigen dat de troepen op Île de France inzetbaar waren. Hij dacht aan een troepenmacht van vijf- à tienduizend Franse soldaten, vijftienduizend- à dertigduizend ‘zwarte’ soldaten, en marineschepen als dekking op zee. Ripaud bleek echter een bedrieger, en er waren amper Franse troepen op het eiland. Toch deed het Franse bestuur een oproep voor vrijwilligers. In deze oproep stond echter ook de volledige intentie van Tipu Sultan: een offensieve en defensieve alliantie met de Fransen om gezamenlijk de Engelsen de oorlog te verklaren en te verdrijven uit India. Dit document zou later aanleiding geven tot Tipu’s laatste oorlog met de Engelsen, terwijl de oproep weinig opleverde. De honderd Franse vrijwilligers die uiteindelijk in Srirangapatnam arriveerden waren onvoldoende om gewicht in de schaal te leggen, maar voldoende voor de EIC om als casus belli te gebruiken.

Diplomatie

Achteraf is de onzorgvuldigheid waarmee Tipu zijn missie doorzette opmerkelijk. Ondanks een gebrek aan vaste buitenlandse ambassadeurs of een Franse liaisonofficier aan het hof, had Tipu tot

dat moment als een volwaardige achttiende-eeuwse diplomatieke actor door het revolutietijdperk gelaveerd. Uiteindelijk was Tipu Sultan nevenschade in een strijd tussen twee grootmachten, die in het voordeel van de Britten werd beslecht. Het was te laat voor Mysore om nog op verzoening met de EIC aan te sturen. Toen de Fransen hem in januari 1799 waarschuwden voor het naderend onheil, antwoordde Tipu dat Mysore alleen ten strijde zou trekken, vertrouwend op de voorzienigheid. Op 4 mei sneuvelde Tipu Sultan in de strijd, en waren de Britten een grote stap dichterbij controle over India. ■

Tipu Sultan rond 1790-1800. Schilder onbekend. Bron: Kate Brittlebank, *Tipu Sultan's Search for Legitimacy* (Oxford University Press, 1997).

Verder lezen

Jean-Marie Lafont, ‘French military intervention in India compared to the French intervention in North-America (1776-1785)’, in: Aniruddha Ray, *Tipu Sultan and his age. A collection of Seminar Papers* (Kolkata 2002), 63-116.

Meredith Martin, ‘Tipu Sultan’s Ambassadors at Saint-Cloud: Indomania and Anglophobia in Pre-Revolutionary Paris’, *West 86th*, 21:1 (2014), 37-68.

Narsingha Sil, ‘Tipu Sultan in History: Revisionism Revised’, *SAGE Open* (April 2013), 1-11.

Kaveh Yazadani, *India, Modernity, and the Great Divergence. Mysore and Gujarat (17th-19th c.)* (Leiden 2017).